

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO ĮSTATYMO NR. IX-751 19 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys. Įstatymo projekto tikslai ir uždaviniai.

Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą (toliau – Įstatymo projektas) paskatino rengti vis dar egzistuojanti menstruacijų skurdo (angl. period poverty) problema. Menstruacijų skurdas suprantamas kaip nepakankamas menstruacijų higienos priemonių prieinamumas dėl lėšų stokos, socialinės stigmos, informacijos trūkumo ir kitų barjerų. Menstruacinis skurdas mažinamas didinant menstruacinės higienos priemonių prieinamumą, šviečiant visuomenę menstruacinės sveikatos klausimais. Pagrindiniai du būdai, didinantys šių priemonių prieinamumą, yra nemokamų menstruacijų higienos priemonių dalijimas socialiai jautrioms visuomenės grupėms viešose įstaigose (švietimo, kultūros, sveikatos priežiūros įstaigose ir pan.) bei lengvatinio pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) tarifo taikymas ar šių priemonių kompensavimas. Pavyzdžiui, Škotijoje visuomenė plačiausiai aprūpinama menstruacijų higienos priemonėmis: jos nemokamai teikiamos visose mokyklose ir viešojo sektoriaus įstaigose. Didžiojoje Britanijoje menstruacijų higienos priemonės nemokamai prieinamos valstybinėse švietimo įstaigose ir švietimo organizacijose. Prancūzijoje menstruacijų higienos priemonės nemokamai teikiamos studentams, tačiau svarstoma ir apie šių priemonių dalijimą pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose.

Europos Sąjungos (ES) Tarybos direktyva 2022/542 sudarė galimybę valstybėms narėms taikyti sumažintus ar nulinio dydžio PVM tarifus būtiniausioms prekėms, įskaitant higienos produktus. Pabrėžtina, kad menstruacijos yra biologinis procesas, būdingas tik moterims ir mergaitėms, todėl standartinio PVM tarifo taikymas būtinoms higienos priemonėms faktiškai sukuria lyčiai specifinę finansinę naštą. Todėl daugelis valstybių (16-a Europos Sąjungos valstybių narių ir Jungtinė Karalystė) jau taiko lengvatinį PVM tarifą šioms priemonėms. Pavyzdžiui, Airija ir Kipras taiko nulinį PVM tarifą menstruacinės higienos priemonėms, Ispanija taiko 4 proc. tarifą, Liuksemburgas – 3 proc., o Lenkija ir Malta – 5 proc. dydžio PVM tarifą. Jau keletą metų ES pastebima tendencija, kad valstybės narės priima atitinkamus teisės aktų pakeitimus tam, kad pritaikytų sumažintą PVM tarifą menstruacijų higienos priemonėms.

Šiuo metu Lietuvoje yra svarstomas Lietuvos higienos normos HN 21:2017 „Mokykla, vykdanči bendrojo ugdymo programas. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (toliau – Higienos norma) pakeitimo projektas, kuriuo, be kitų pasiūlymų, siūloma papildyti 42 punktą nuostata, kad mergaičių (moterų) tualetų patalpose turi būti menstruacijų higienos priemonių dozatoriai.

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybių praktiką, Europos Sąjungos teisės suteikiamas galimybes bei Lietuvoje svarstomus higienos normų pakeitimus, siūloma nustatyti lengvatinį 5 proc. pridėtinės vertės mokesčio tarifą vienkartinėms ir daugkartinėms menstruacijų higienos priemonėms, įskaitant higieninius įklotus, kelnaičių įklotus (higieninius), higieninius tamponus, menstruacines taureles ir higienines kelnaites (prekių pavadinimai atrinkti naudojantis tarptautine Nicos prekių ir paslaugų klasifikacija). Pokytis paliestų maždaug 627 tūkst. 13-50 metų moterų, iš kurių kiekviena per metus vidutiniškai išleidžia 72 Eur menstruacijų higienos priemonėms. Dėl priimto įstatymo metinės išlaidos menstruacijų higienos priemonėms vidutiniškai sumažėtų 10 Eur. Preliminariu vertinimu, atsižvelgiant į šių prekių rinkos apimtį, poveikis valstybės biudžeto pajamoms būtų sąlyginai nedidelis ir proporcingas siekiamam socialiniam tikslui.

Taigi, įstatymo projekto tikslas – nustatyti lengvatinį 5 proc. PVM tarifą vienkartinėms ir daugkartinėms menstruacijų higienos priemonėms.

Uždaviniai: menstruacijų skurdo ir socialinės atskirties mažinimas bei būtinųjų higienos priemonių prieinamumo užtikrinimas.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Įstatymo projekto rengėja – Lietuvos Respublikos Seimo narė Agnė Jakavičiūtė-Miliauskienė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai.

Šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatyme nėra nenumatytas lengvatinis PVM tarifo taikymas menstruacijų higienos priemonėms.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama.

Siūloma numatyti, kad vienkartinėms ir daugkartinėms menstruacijų higienos priemonėms, įskaitant higieninius įklotus, kelnaičių įklotus (higieninius), higieninius tamponus, menstruacines taureles ir higienines kelnaites, būtų taikomas lengvatinis 5 proc. PVM tarifas. Tikimasi, kad mažesnis PVM tarifas padidins šių priemonių prieinamumą socialiai jautrioms asmenų grupėms, mažins nelygybę tarp moterų ir mergaičių, bei pagerins mergaičių bei moterų ne tik fizinę, bet ir psichologinę sveikatą.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta.

Numatoma, kad dėl sumažinto PVM mokesčio tarifo menstruacinėms higienos priemonėms metinės valstybės biudžeto pajamos mažėtų 5,5-6 mln. Eur. Tokia suma sudaro sąlyginai nedidelę valstybės biudžeto dalį, todėl galimas pajamų netekimas galėtų būti kompensuojamas iš nuolat gerėjančio PVM surinkimo.

6. Galima priimto įstatymo įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai.

Priimtas įstatymas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Galima priimto įstatymo įgyvendinimo įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

Įstatymas turės teigiamą įtaką verslo sąlygoms ir jo plėtrai, pigesnės menstruacijų higienos priemonės sudarys palankias sąlygas verslui didinti šių produktų pardavimo apimtį. Taip pat manytina, kad mažesnė daugkartinių menstruacijų higienos produktų kaina sudarys sąlygas didesniai šių priemonių vartojimui.

8. Įstatymo projekto atitiktis strateginio lygmens planavimo dokumentams.

Įstatymų projektas neprieštarauja strateginio lygmens dokumentams. Be to, Įstatymo projektas prisidės prie Lietuvos Respublikos Seimo 2025 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. XV-439 patvirtintos Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos 230 punkto „Teiksime kokybiškas, modernias, jaunimo poreikiams pritaikytas ir prieinamas lytinės reprodukcinės sveikatos paslaugas. Didinsime kontracepcijos ir menstruacinės higienos priemonių prieinamumą viešose vietose bei sieksime jų kompensavimo“ įgyvendinimo.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios.

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Įstatymo projekto atitiktis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams, įstatymų projektų sąvokų ir jas įvardijančių terminų įvertinimas Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

11. Įstatymo projekto atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisei.

Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus.

12. Įstatymo įgyvendinimui reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, juos priimti turintys subjektai.

Įstatymui įgyvendinti įgyvendinamųjų teisės aktų priimti nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti.

Įstatymo projekto įgyvendinimo biudžeto lėšų netekimus įvertins Vyriausybė arba jos įgaliota institucija iki šio įstatymo įsigaliojimo.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados.

Rengiant Įstatymo projektą, specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis.

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*: „menstruacinis skurdas“, „menstruacijų higienos priemonės“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai.

Nėra.